

ПСИХОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ КАО ПРЕДИКТОРИ СУБЈЕКТИВНОГ БЛАГОСТАЊА БУДУЋИХ УЧИТЕЉА И ВАСПИТАЧА

*Марија Сакач и Миа Марић**

Педагошки факултет Сомбор, Универзитет у Новом Саду, Србија

Апстракт. Психолошко благостање представља значајну одредницу менталног здравља и успеха у професији будућих учитеља и васпитача, те је изузетно важно испитати индивидуалне чиниоце који му доприносе. Циљ истраживања представља утврђивање доприноса особина личности, самопоштовања и локуса контроле предвиђању степена субјективног благостања код будућих учитеља и васпитача. Узорак је чинило 418 студената. У истраживању су коришћени следећи инструменти: Кратка скала субјективног благостања (КСБ), упитник Великих пет плус два (ВП+2), Розенбергерова скала самопоштовања и Скала за мерење локуса контроле (ЛОК ИМ-2). Резултати су показали да све три испитиване категорије индивидуалних чинилаца значајно предвиђају афективну (64% варијансе) и когнитивну компоненту (51% варијансе) субјективног благостања, при чему су се особине личности показале као најзначајнији предиктори. Неуротицизам и екстраверзија у највећој мери доприносе позитивном афективитету ($H\beta=-0,801$; $E\beta=-0,794$) и позитивном ставу према животу ($H\beta=-0,701$; $E\beta=-0,736$). Педагошке импликације односе се намогућности подстицања и развојних индивидуалних карактеристика личности које значајно доприносе субјективном благостању будућих учитеља и васпитача. Тиме доприносимо и њиховом менталном здрављу, које је нужан предуслов реализације васпитнообразовног рада.

Кључне речи: особине личности, самопоштовање, локус контроле, субјективно благостање, студенти наставничких факултета.

* E-mail: mia.maric@pef.uns.ac.rs

УВОД

Према дијатеза–стрес моделу (Joiner & Schmidt, 1995), за ментално здравље индивидуе посебно су важне индивидуалне психолошке карактеристике, које делују на субјективно опажање реалности и унутрашње доживљаје (Grossman, Anderson, Sakurai, Finnin, Fox & Beinashowitz, 1990). У оквиру овог модела психолошке карактеристике представљају унутрашње предиспозиције за психичко благостање и ментално здравље. У зависности од особина личности, локуса контроле и нивоа самопоштовања индивидуа ће бити склона да доживљава претежно позитивне или негативне емоције, те да се са мањим или већим успехом суочава са стресним ситуацијама, што ће битно утицати и на ниво њеног менталног здравља. Што су унутрашњи заштитни чиниоци развијенији, дејство спољашњих ризичних фактора ће бити слабије и обрнуто.

Индивидуалне карактеристике и ментално здравље наставника битни су чиниоци васпитнообразовног процеса. Испуњен и задовољан наставник у великој мери своје ментално стање, путем механизма идентификације и учења по моделу, пројектује на ментално функционисање деце (Bandura, 1986). Особине личности, самопоштовање и локус контроле значајни су за ментално здравље и обављање професионалних активности будућих наставника (Keyes, 2005; Marić, 2013). Свакако, требало би имати у виду и друге факторе који потичу из домена професионалних компетенција, едукације, способности, средине (Mirović i Bogunović, 2013; Tadić, Maksimović i Mrvoš, 2016; Simić, 2015). Од изражености особина личности, самопоштовања и локуса контроле у великој мери зависи и суочавање са тешкоћама у социјалном окружењу, отпорност на наставнички стрес и др. (Randelović, Stojiljković i Milojević, 2013; Zotović, 2005).

Савремене дефиниције ментално здравље одређују путем присуства психолошког благостања и позитивних показатеља, као што су позитивне емоције, радост, срећа, задовољство животом и лични развој (Vasić, Šarčević i Trogrlić, 2011; Lucas & Diener, 2010; Seligman & Csikszentmihalyi, 2000). Субјективно благостање се описује кроз когнитивну и емоционалну компоненту (Diener, 2000). Когнитивну компоненту чини задовољство животом и односи се на оцену особе о томе какав је њен живот (Diener & Rahtz, 2000). У оквиру афективне компоненте позитивни афекат подразумева честа искуства пријатних емоција и низак ниво и ретко доживљавање негативних (Arthaud-Day, Rode, Mooney & Near, 2005; Gilligan & Huebner, 2002). Према томе, разлика између когнитивне и афективне компоненте је у томе што се когнитивна компонента односи на опажање и процену особе, евалуацију и приступ животу, из чега произлази задовољство или незадовољство, док се емоционална компонента директно односи на искуства позитивних или негативних емоција.

Когнитивна компонента највише корелира са варијаблама као што су оптимизам, самопоштовање и задовољство животом (Carraa, Steca, Gerbino, Paciello & Vecchio, 2006; Jovanović, 2010). Особине личности, које представљају афективне диспозиције, јаче су повезане са емоционалном компонентом благостања, што одговара истраживањима која показују да су особине личности бољи предиктор емоционалног благостања (Steel, Schmidt & Shultz, 2008).

Различити чиниоци из интраперсоналног домена повезују се са психичким благостањем (Cummins, 2000; Schimmack, Schupp & Wagner, 2008). Улога особина личности посебно је важна за ментално здравље и психичко благостање, о чему говори и дијатеза–стрес модел (Joiner & Schmidt, 1995). Што су израженији заштитни фактори личности, у које се убрајају емоционална стабилност, одсуство импулсивности, друштвеност, отвореност за промене и искуства, емпатија, прилагодљивост и толеранција према другима, то ће особа бити у већој мери предиспонирана за доживљај благостања и лакше ће се носити са тешкоћама и стресорима. Важи и обрнуто. Тако ће особе, код којих су изражене особине: неуротицизам, импулсивност, затвореност за друге људе и промене, нетолеранција и агресивност – бити склоне да негативно виде свет око себе и чешће искусе негативне емоције, што све представља претњу за ментално здравље.

Највећи број студија бавио се испитивањем везе субјективног благостања и особина личности (Hayes & Joseph, 2003; Popov, Latovljev i Nedić, 2015). Потврђено је да су особине личности важни предиктори субјективног благостања, а као најважније су се издвојиле неуротицизам и екстраверзија (Hayes & Joseph, 2003). Неуротицизам је негативно повезан, а екстраверзија је позитивно повезана са психичким благостањем. Слабији доживљај благостања и задовољства животом, као и песимистички когнитивни стил, повезани су са повишеним неуротицизмом (Popov, Latovljev i Nedić, 2015). Као особине које негативно доприносе менталном здрављу издвајају се и ригидност и затвореност за промене, недостатак савесности, агресивност и негативна слика о себи (Grahovac, 2011; Sakač i Mladenović, 2005).

С обзиром да самопоштовање обухвата емоционални и конативни одговор на самовредновање појединих аспеката селфа, оно је изузетно важно за доживљај благостања и за ментално здравље (Rosenberg, 1965). Под самопоштовањем се подразумева свеукупно мишљење и целокупна осећања особе према себи (Rosenberg, 1979). Што особа има развијеније самопоштовање и позитивније доживљава себе, биће задовољнија, спокојнија, спремнија да се носи са тешкоћама и последично ће имати виши ниво субјективног благостања (Erol & Orth, 2011; Heatherton & Willand, 2003; Robins, Hendin & Trzesniewski, 2001). Студије говоре да је ниско самопоштовање предиктор слабијег менталног здравља (Hills & Argyle, 2001; Trzesniewski, Donnellan, Moffitt, Robins, Poulton & Caspi,

2006; Watson, Suls & Haig, 2002). Низак ниво самопоштовања повезан је са ниским нивоом задовољства животом, усамљеношћу, анксиозношћу, раздражљивошћу и депресијом (Chubb, Fertman & Ross, 1997).

У менталном функционисању значајно место заузима и локус контроле. Особе са унутрашњим локусом верују да су њихова искуства резултат сопствених вештина и напора, док појединци са спољашњим локусом имају тенденцију да припишу своја искуства судбини, случајности, срећи или утицају других, при чему је унутрашњи локус значајан чинилац субјективног благостања (Kasilingman & Sudha, 2010; Morry, 2003; Rotter, 1979). Вера у сопствене потенцијале и тражење извора сигурности и успеха у себи представљају битне одреднице психичке стабилности које покрећу особу на активно суочавање са тешкоћама (Sakač i Mladenović, 2005). Интернални локус контроле показао се као добар предиктор прилагођености и менталног здравља, као и постигнућа и самосталности (Fagbohunge & Jayeoba, 2012; Lynch, Hurford & Cole, 2002; Mihić, Šakotić-Kurbalija i Franceško, 2005; Morton & Mann, 1998).

Циљ овог истраживања представља утврђивање изражености и доприноса индивидуалних чинилаца – особина личности, самопоштовања и локуса контроле предвиђању субјективног благостања код будућих учитеља и васпитача. Иако су претходне студије показале значај личних карактеристика за доживљај субјективног благостања (David, Green, Martin & Suls, 1997; Garrity & Demick, 2001), углавном су појединачно рамотране одређене групе унутрашњих фактора, и то на општој популацији. Претпоставља се да унутрашњи фактори у одређеној мери доприносе субјективном благостању, али је потребно одредити њихову израженост код будућих учитеља и васпитача, те величине утицаја, када се заједно узму у обзир три велике групе које су се у претходним студијама показале значајним. У којој мери су ове особине изражене код будућих учитеља и васпитача? Које карактеристике највише доприносе субјективном благостању? Нужно је утврдити које карактеристике највише доприносе субјективном благостању будућих учитеља и васпитача, како би се ови фактори подстицали и били основ за креирање превентивних и психоедукативних програма за рад са будућим просветним радницима.

МЕТОД

Узорак испитаника и поступак. Истраживање је реализовано током академске 2016/17. године, на узорку од 418 студената Педагошког факултета Универзитета у Новом Саду. Узорак чини 211 будућих учитеља и 207 будућих васпитача. Према годинама студија, укупно је 110 студената прве, 105 друге, 102 треће и 101 студент четврте године. Укупно је 278 испитаника женског и 140 мушког пола, узраста од 18 до 26 година (просечан узраст: $AC=21,83$, $SD=1,34$). Већина испитаника потиче из града

(306), док мањи број њих потиче из сеоске средине (112). Испитивање је спроведено у оквиру предавања и испитаницима је објашњено да је анонимног карактера и да ће резултати бити коришћени у истраживачке сврхе. Испитаници су добро разумели инструкције.

Инструменти. За прикупљање података употребљени су: Кратка скала субјективног благостања (КСБ), упитник Великих пет плус два (ВП+2), Розенбергерова скала самопоштовања (РСЕС) и Скала локуса контроле (ЛОК ИМ-2).

Кратка скала субјективног благостања (КСБ: Jovanović i Novović, 2008). Састављена је од осам ајтема, који мере две компоненте благостања: афективну – позитиван афективитет (4 ајтема мере искуство пријатних емоција и склоност ка добром расположењу: 1. Много се смејем; 2. Осећам се живахно; 3. Осећам да имам пуно енергије; 4. Често се осећам радосно и усхићено) и когнитивну – позитиван став према животу (4 ајтема мере оптимистичан став и позитивно вредновање живота: 1. Осећам да је живот пун лепих изненађења; 2. Све у свему, живот је леп; 3. Живот је пун добрих прилика и могућности; 4. Дивно је живети). У њиховој основи се налази један општи фактор. Одговори се дају на петостепеној скали Ликертовог типа. У овом истраживању потврђена је висока поузданост скале ($\alpha=0,84$ за укупан скор, $\alpha=0,81$ за афективну компоненту, $\alpha=0,82$ за когнитивну компоненту).

Великих пет плус два (ВП+2: Smederevac, Mitrović i Čolović, 2010). Особине личности испитиване су краћом верзијом инвентара, од 70 ставки, које се оцењују на петостепеној скали Ликертовог типа. Инструмент је базиран на истоименом моделу личности који је настао на основу психолексичке студије на српском језику. Описује седам базичних димензија: неуротицизам, екстраверзија, савесност, агресивност, отвореност за искуства и две димензије самоевалуације – позитивна валенца и негативна валенца, при чему је свака представљена са по 10 питања. Високе скорове на позитивној валенци постижу особе које имају идеје о прецењеној властитој важности, које уживају у позицији моћи и могућности да се представе бољим од других. Негативна валенца, поред негативне самоевалуације, обухвата и спремност особе да себе процени на друштвено неприхватљив начин (Čolović, Smederevac i Mitrović, 2014; Krupić i Ručević, 2015; Obradović i Dinić, 2010). У овом истраживању коефицијенти интерне конзистенције крећу се у распону од 0,74 до 0,88 (неуротицизам $\alpha=0,88$, екстраверзија $\alpha=0,86$, савесност $\alpha=0,79$, агресивност $\alpha=0,74$, отвореност за искуства $\alpha=0,81$, позитивна валенца $\alpha=0,83$, негативна валенца $\alpha=0,82$).

Розенбергова скала самопоштовања (Rosenberg Self-esteem Scale, RSES: Rosenberg, 1979). Проистекла је из Розенбергове теорије и мери ниво глобалног самопоштовања, које се одређује као постојање општег осећања самовредности и обухвата више аспеката селфа. Изражава степен поверења у сопствено функционисање, компетентност, важност, ус-

пешност или вредност. Састоји се од 10 ставки, које испитаници оцењују помоћу четворостепене Ликертове скале (моделитети: у потпуности се слажем, слажем се, не слажем се и у потпуности се не слажем). Виши укупни скорови указују на више самопоштовање. Интерна конзистентност скале је задовољавајућа и у овом истраживању и износи 0,85.

Скала локуса контроле (Rotter's Locus of Control Scale, RLCS, прилагођено: Локус контроле инструмент 2, ЛОК ИМ-2: Сакач и Младеновић, 2005). Локус контроле је психолошки конструкт, који је развијен и дефинисан у склопу Ротерове (Rotter, 1979) теорије социјалног учења. Односи се на субјективно веровање особе о месту узрока догађаја, те се разликује унутрашњи (интернални) и спољашњи (екстернални) локус контроле (Pearlin & Schooler, 1978). Скала се састоји од 16 ајтема који се оцењују на четворостепеној скали (потпуно нетачно, делимично нетачно, делимично тачно, потпуно тачно), у зависности од тога колико се испитаник слаже са тврдњом. Аутори су конструисали посебан инструмент, прилагодивши Ротерове ставке, при чему су све позитивно формулисале. Висок резултат означава интерналну оријентацију испитаника у погледу локуса контроле. У овом истраживању поузданост на Скали локуса контроле износи 0,82.

РЕЗУЛТАТИ

За статистичку обраду података употребљене су дескриптивне мере и хијерархијска регресиона анализа. Прво ће бити приказани дескриптивни показатељи на скалама КСБ, ВП+2, РСЕС и ЛОК ИМ-2, а затим резултати хијерархијске регресионе анализе који говоре о предикторима субјективног благостања.

Дескриптивни показатељи

Табела 1: Дескриптивни показатељи скала КСБ, ВП+2, РСЕС и ЛОК ИМ-2

Варијабла	Min	Max	M	SD
Укупно КСБ	16	40	29,63	5,31
Позитиван афективитет	7	20	14,21	3,18
Позитиван став према животу	9	20	15,42	2,67
Неуротицизам	12	32	18,17	6,33

Екстраверзија	27	48	43,15	7,51
Савесност	32	49	44,76	8,97
Агресивност	9	26	14,25	3,76
Отвореност	21	37	36,29	8,54
Поз. валенца	26	41	34,75	5,97
Нег. валенца	16	40	13,56	2,85
Самопоштовање	22	34	29,18	2,69
Локус контроле	34	51	49,32	7,91

Испитаници имају прилично висок ниво субјективног благостања, на обе компоненте. Ниво самопоштовања такође је висок, а локус контроле будућих наставника и васпитача претежно унутрашњи. Испитаници се „уклапају” у профил просечне особе на димензијама модела ВП+2, у односу на норме за краћу верзију упитника, изведене на узорку од 2924 испитаника (Čolović, Smederevac i Mitrović, 2014; Smederevac, Mitrović i Čolović, 2010). Екстраверзија (35–45), отвореност (33–43), савесност (30–43) и позитивна валенца (25–37) су високо изражене, док су неуротицизам (15–29), агресивност (18–32) и негативна валенца (12–22) присутне у nižем степену.

Предиктори субјективног благостања

Допринос особина личности, самопоштовања и локуса контроле субјективном благостању испитиван је помоћу две хијерархијске регресионе анализе. Скорови на димензијама субјективног благостања, позитивни афективитет и позитиван став према животу, представљали су критеријумске варијабле, док су скорови на димензијама личности, скали самопоштовања, локуса контроле и скорови на социодемографским варијаблама (пол, година студија, старост, смер студија и место становања) представљали предикторе. Предикторске варијабле су због своје природе у анализу укључиване у блоковима. У првом кораку су укључене социодемографске варијабле, у другом особине личности из модела ВП+2, у трећем самопоштовање и у четвртном кораку локус контроле. Претходно су скорови на предикторским варијаблама центрирани, како би могле ући у заједничку регресију, чиме се под контролу ставља њихова могућа мултиколинеарност (Belsley, Kuh & Walsch, 2004; Freund & Littell, 2000).

У Табели 2 и 3 приказани су резултати регресионе анализе који указују на индивидуалне чиниоце који дају значајан допринос предикцији емоционалне димензије субјективног благостања.

Табела 2: Хијерархијска регресиона анализа:
индивидуалне особине као предиктори емоционалне димензије
субјективног благостања

R	R ²	Кориговани R ²	p
0,798	0,637	0,628	0,000

Може се закључити да постоји висок ниво повезаности индивидуалних карактеристика са нивоом позитивног афективитета, при чему скуп предиктора објашњава око 64% варијансе критеријума.

Табела 3: Парцијални доприноси индивидуалних особина предикцији
емоционалне димензије субјективног благостања

Предиктор	β	t	p
Неуротицизам	-0,801	-9,384	0,000
Екстраверзија	0,794	8,361	0,000
Савесност	-0,415	-5,267	0,005
Агресивност	-0,527	-6,012	0,002
Отвореност за искуства	0,584	6,298	0,003
Позитивна валенца	0,642-0,623	7,731	0,001
Негативна валенца	0,534	7,328	0,001
Самопоштовање	0,437	6,376	0,002
Локус контроле		5,291	0,005

Неуротицизам и екстраверзија највише доприносе предикцији позитивног афективитета, при чему са падом скорова на неуротицизму и са израженом екстраверзијом, расте позитивни афективитет. Отвореност, позитивна валенца, самопоштовање и унутрашњи локус контроле позитивно доприносе позитивном афективитету, док пораст скорова на савесности, агресивности и негативној валенци предвиђа нижи позитиван афективитет. Социодемографске карактеристике се нису показале као значајни предиктори позитивног афективитета.

У Табели 4 и 5 приказани су резултати регресионе анализе. Ови налази указују на индивидуалне чиниоце који дају значајан допринос предикцији когнитивне димензије субјективног благостања.

Табела 4: Хијерархијска регресиона анализа: индивидуалне особине као предиктори когнитивне димензије субјективног благостања

R	R ²	Кориговани R ²	p
0,712	0,507	0,499	0,001

Постоји релативно висок ниво повезаности индивидуалних карактеристика са позитивним ставом према животу. Обухваћени скуп предиктора објашњава око 51% варијансе критеријумске варијабле.

Табела 5: Парцијални доприноси индивидуалних особина предикцији когнитивне димензије субјективног благостања

Предиктор	β	t	p
Неуротицизам	-0,701	-8,126	0,001
Екстраверзија	0,736	8,294	0,000
Савесност	0,568	6,583	0,004
Агресивност	-0,512	-6,439	0,002
Отвореност за искуства	0,632	7,298	0,001
Позитивна валенца	0,681	8,024	0,001
Негативна валенца	-0,654	7,491	0,002
Самопоштовање	0,586	6,235	0,003
Локус контроле	0,628	7,124	0,001

Неуротицизам и екстраверзија највише доприносе предикцији позитивног става према животу, при чему пад скорова на неуротицизму и израженија екстраверзија повећавају вероватноћу јављања позитивног става према животу. Савесност, отвореност, позитивна валенца, самопоштовање и унутрашњи локус контроле позитивно доприносе позитивном ставу према животу, док пораст агресивности и негативне валенце предвиђа негативнији став према животу. Социодемографске карактеристике нису дале значајан допринос предикцији позитивног става према животу.

ДИСКУСИЈА

Психичко благостање наставника један је од најзначајнијих показатеља њиховог менталног здравља (Keyes, 2005). Према дијатеза–стрес моделу (Joiner & Schmidt, 1995), за ментално здравље будућих учитеља и васпитача посебно су значајни унутрашњи заштитни чиниоци у виду индивидуалних карактеристика који делују на перцепцију стварности, афективна реаговања у суочавању са стресним ситуацијама и понашања у вези са менталним здрављем (Grossman *et al.*, 1990).

Ово истраживање показало је да будући учитељи и васпитачи имају прилично изражено субјективно благостање и самопоштовање, док им је локус контроле претежно унутрашњи. Такође, одговарају профилу просечне особе према испитиваним особинама личности. Екстраверзија, отвореност, савесност и позитивна валенца код њих су високо развијене, док су неуротицизам, агресивност и негативна валенца особине које су изражене у мањој мери. Ово су очекивани резултати, те се може закључити да су будући учитељи и васпитачи стабилне личности и имају изражене особине које чине предиспозиције за психичко благостање и ментално здравље особе (Keyes, 2005; Marić, 2013; Randelović, Stojiljković i Milojević, 2013; Stojiljković, 2014; Zotović, 2005).

Налази претходних студија указују на значај личних карактеристика за психичко благостање (Harris & Lucia, 2003; Steel, Schmidt & Shultz, 2008; Utsey, Giesbrecht, Hook & Stanard, 2008). Резултати овог истраживања показали су да постоји висок ниво повезаности индивидуалних карактеристика са обе компоненте субјективног благостања, и са афективном (чак 64% варијансе) и са когнитивном (51% варијансе). Према томе, субјективно благостање у значајној мери је одређено испитиваним личним карактеристикама. Узрок томе може бити узрасна структура узорка и чињеница да је реч о млађој, студентској популацији, која још увек није изложена стресним искуствима из породичног и радног окружења, те стога одлике личности у највећој мери делују на њихово субјективно благостање (Grossman *et al.*, 1990; Zotović, 2005). Такође, према дијатеза–стрес моделу, млади који имају ове особине личности на позитиван начин доживљавају и окружење око себе, те се лакше суочавају и носе са потенцијалним тешкоћама (Joiner & Schmidt, 1995).

Начин на који већина индивидуалних карактеристика делује на субјективно благостање је очекиван и одговара теоријским претпоставкама (Joiner & Schmidt, 1995) и налазима претходних студија (Larsen & Eid, 2008; Zhang & Tsingan, 2013), које говоре да екстраверзија, отвореност, позитивна валенца, развијено самопоштовање и унутрашњи локус доприносе израженијем субјективном благостању, док се за неуротицизам, агресивност и негативну валенцу очекује да воде ка паду субјективног благостања. Прва група особина чини предиспозицију за учесталије искуство позитивних емоција и психичког благостања, док друга група

представља ризичне факторе за ментално здравље (Joiner & Schmidt, 1995). Интензитет појединачних доприноса говори о уједначеној снази деловања испитиваних фактора, а то се може приписати чињеници да се ради о базичним елементима структуре личности који су њен темељ и делују равномерно интензитетом на психичко функционисање (Costa & McCrae, 1980).

Индивидуалне особине и њихов допринос емоционалној и когнитивној компоненти субјективног благостања упућују на то да је реч о јединственом концепту, чије су обе компоненте у великој мери под утицајем заједничких чинилаца. Екстраверзија и неуротицизам су се и у ранијим истраживањима показале као најзначајније личне особине у вези са општим нивоом субјективног благостања и то на тај начин да неуротицизам доприноси негативно, а екстраверзија позитивно психичком благостању (Costa & McCrae, 1980; DeNeve & Cooper, 1998; Headey & Wearing, 1989; Larsen & Eid, 2008; Zhang & Tsingan, 2013). Неуротицизам као предиспозиција за учесталије искуство негативних афеката и симптома анксиозности и депресивности (Marić, 2010; Novović, Mihić, Tovilović & Jovanović, 2008; Schimmack, 2008) и екстраверзија која особе предиспонира за учесталије искуство позитивних емоција и проактивности, позитивнији приступ животу (David *et al.*, 1997; Garrity & Demick, 2001; Lucas & Baird, 2004; Lucas & Fujita, 2000; Marić i Novović, 2010; Novović i sar., 2008) и у овом истраживању су се показали као значајни предиктори менталног здравља будућих учитеља и васпитача. Као што је и очекивано, неуротицизам је слабије изражен код будућих учитеља и васпитача. Нижи варијабилитет ове димензије може бити један од разлога што нису утврђене веће разлике у величини предикторске моћи ове димензије, када је реч о афективној и когнитивној компоненти.

Савесност је једина димензија која на различит начин делује на две компоненте субјективног благостања. Наиме, позитивно утиче на когнитивну компоненту, док негативно делује на емоционалну компоненту. Карактеристике савесних особа, као што су истрајност, упорност, промишљеност и самодисциплинованост, врло су значајне за будуће учитеље и васпитаче (Barrick, Mount & Judge, 2001; Stojiljković, 2014; Šteh, Kalin i Mažgon, 2014). Израженост ових особина доприноси да особа позитивније доживљава живот, јер истрајне индивидуе успешније реализују циљеве, с обзиром на то да им приступају пажљиво и одговорно. Особе које имају низак ниво савесности склоне су импулсивном реаговању, одустајању и избегавању, што их чини мање успешним у реализацији циљева, а ово опет за последицу може имати и претежно негативан став према животу. Када је реч о емоционалној компоненти, савесне особе су склоније негативним емоцијама, због претеране одговорности и склоности ка перфекционизму, што их доводи до тога да непрестано буду забринуте и да размишљају о потенцијалним тешкоћама и негативним исходима (Stojiljković, Todorović i Todorović, 2010;

Todorović, Zlatanović, Stojiljković i Todorović, 2009). За разлику од њих, мање савесни студенти су релаксиранији, мање се брину и немају страх од суочавања са евентуалним неуспехом, с обзиром да улажу мање труда и мање се залажу (Matzler, Renzl, Mooradian, vonKrogh & Mueller, 2011; Todorović i sar., 2009).

Димензија агресивности која код индивидуе представља предиспозицију за учесталији доживљај љутње и беса, те описује тешку нарав и склоност ка конфликтима (McCrae & Costa, 1991), негативно је повезана и са једном и са другом компонентом субјективног благостања, што је очекивано. Овакве особе посебно су склоне проблемима у интерперсоналним релацијама, те негативним реакцијама од стране околине, што додатно појачава њихово искуство негативних емоција и подстиче негативан однос према различитим ситуацијама (Dinić i Smederevac, 2012). Насупрот њима, срдачне и љубазне особе, које другима приступају са разумевањем, имаће учесталије искуство позитивних емоција и позитивнији став према животу. Посебно је значајно да будући учитељи и васпитачи буду особе склоне толеранцији и разумевању потреба других, што је потврђено у истраживачким налазима (Barrick, Mount & Judge, 2001; Marić, 2013; Popov, Latovljević & Nedić, 2015; Stanković-Đorđević, 2012; Stojiljković, 2014; Šteh, Kalin i Mažgon, 2014).

Отвореност према искуству описује одлике интелекта и склоност за учењем, напредовањем, тражењем подстицаја и спремност за нове изазове (Milovanović i Kopas-Vukašinović, 2014; Džinović, Đević i Đerić, 2013). Отвореност особе и склоност ка трагању за новим доприноси позитивним емоцијама и позитивном ставу према животу, што је потврђено у овом истраживању. И ова особина је значајна за будуће васпитаче и учитеље који би требало да буду отвореног приступа, креативни и склони прихватању новина, што доприноси њиховом личном расту и развоју, општем задовољству и успешности у остваривању циљева (Stojiljković, 2014).

Аспекти самоевалуације, позитивна валенца (осећај супериорности и позитивна слика о себи), негативна валенца (манипулативност и негативна слика о себи), као и самопоштовање показали су се као значајни чиниоци позитивног афективитета и позитивног става према животу код будућих васпитача и учитеља. Као и у претходним студијама (Caprara *et al.*, 2006; Cheng & Furnham, 2003; Schimmack, Oishi, Furr & Funder, 2004), у нешто већој мери су повезани са когнитивним аспектом благостања. Особе које имају позитивну слику о себи и високо самопоштовање чешће доживљавају позитивне емоције и имају позитивнији став према животу, за разлику од особа које себе виде у претежно негативном светлу и имају ниско самопоштовање, што је у складу и са налазима других студија које су показале да су адекватна слика о себи и самопоштовање кључни за ментално здравље особе (Andelković, 2008; Argyle, 2001; McCullough, Huebner & Laughlin, 2000; Padhy, Rana & Mishra, 2011; Todorović, Stojiljković i Arnaudova, 2010; Tubić i Đorđić, 2015).

Установљено је да је интернални локус контроле значајан чинилац који позитивно доприноси два компонента благостања. Што је особа уверенија да се моћ контроле налази у њој самој и да је лично одговорна за догађаје, то ће бити склонија искуству позитивних емоција и имаће позитивнији став према животу. Слично као и у ранијим истраживањима (Carpara *et al.*, 2006; Joiner & Wagner, 1995) локус контроле је више повезан са когнитивном, него са афективном компонентом, што је очекивано, будући да концепт локуса контроле и когнитивна компонента директно повезују опажајну сферу и сопствено виђење себе и својих могућности, света око себе и узрока дешавања у околини (Novović, Kosanović, Vigo i Smederevac, 2001). При томе, није реч о разлици с обзиром на унутрашњи и спољашњи локус, већ само о нијансама. Будући учитељи и васпитачи имају претежно унутрашњи локус контроле, што је позитивно, имајући у виду да су и друге студије показале да је унутрашњи локус контроле у већој мери повезан са позитивним менталним здрављем особе. Индивиде које одговорност за дешавања приписују факторима околине, склоне су негативном виђењу реалности и негативним афектима, те осећају беспомоћност и безнадежност, што је посебно ризична карактеристика за особе које се баве васпитнообразовним занимањима (Burns & Seligman, 1991; Eid & Diener, 2004; Marić i Novović, 2010; Mitrović, Hadži Pešić i Mitić, 2013).

ЗАКЉУЧАК

Истраживање је показало значајан допринос особина личности, самопоштовања и локуса контроле субјективном благостању будућих учитеља и васпитача. Компоненте субјективног благостања деле велики број заједничких индивидуалних чинилаца који их одређују, што потврђује постојање општег концепта психичког благостања. Кроз будућа истраживања би било значајно испитати релације ових концепата код учитеља и васпитача запослених у школама и предшколским установама, те обухватити и деловање срединских чинилаца, као што су стресна искуства. Могуће је да ће налази бити другачији, с обзиром да наставничка професија представља својеврстан изазов и неретко носи и стресна искуства са којима се студенти још увек нису суочили.

Практичне импликације произлазе из одређивања степена изражености, идентификовања и утврђивања величине доприноса унутрашњих заштитних чинилаца у виду индивидуалних карактеристика будућих учитеља и наставника који делују позитивно на њихово опажање, доживљавање и понашање. Ту се посебно мисли на афективна реаговања у суочавању са стресним ситуацијама и савладавање изазова.

Различитим развојно едукативним стратегијама и програмима подршке, као и садржајима у оквиру курикулума за образовање учитеља и васпитача (нпр. из домена менталног здравља), потребно је континуира-

но доприносити подстицању индивидуалних карактеристика за које је у овом истраживању утврђено да доприносе психичком благостању. То су емоционална стабилност, социјалне компетенције, истрајност, самопоштовање и унутрашњи локус контроле. Ове особине доприносе унапређивању менталног здравља будућих васпитача и учитеља, те ће им омогућити да се у професионалној пракси адекватно суоче са бројним и све комплекснијим изазовима.

Ово истраживање је показало да је потребно обратити посебну пажњу на савесне и осетљиве младе особе, како њихов изражени перфекционизам не би довео до емоционалних тешкоћа, претераног исцрпљивања и нарушавања менталног здравља. Код изразито савесних и осетљивих будућих учитеља и васпитача нужно је подстицати позитивна емоционална искуства и позитиван приступ животу, сигурност у себе, реалистична очекивања од себе и других, те проактивно суочавање са препрекама, како би се спречило могуће јављање негативних афективних одговора и тешкоћа менталне природе.

Коришћена литература

- Andelković, V. (2008). Anksioznost i samopoštovanje u kontekstu uzrasta, pola i profesionalnog usmerenja. *Godišnjak za psihologiju*, 5(6–7), 111–129.
- Argyle, M. (2001). *The psychology of happiness* (2nd Edition). London: Routledge.
- Arthaud-Day, M. L., Rode, J. C., Mooney, C. H. & Near, J. P. (2005). The subjective well-being construct: A test of its convergent, discriminant, and factorial validity. *Social Indicators Research*, 74, 445–476.
- Aliik, J. & Realo, A. (1997). Emotional experience and its relation to the five-factor model in Estonian. *Journal of Personality*, 65, 625–647.
- Bandura A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood, NJ: Prentice Hall.
- Barrick, M. R., Mount, M. K. & Judge, T. A. (2001). Personality and job performance at the beginning of the new millenium: What do we know and where do we go next? *International Journal of Selection and Assessment*, 9, 9–30.
- Belsley, D. A., Kuh, E. & Walsch, R. E. (2004). *Regression diagnostics: Identification influential data and sources of collinearity*. New York: Wiley-Interscience.
- Burns, M. O. & Seligman, M. E. P. (1991). Explanatory style, helplessness, and depression. Handbook of Social and Clinical Psychology. In C. R. Snyder (Ed.), *The Health Perspective* (pp. 267–280). New York: Academic Press.
- Caprara, G. V., Steca, P., Gerbino, M., Paciello, M. & Vecchio, G. (2006). Looking for adolescents' well-being: Self-efficacy beliefs as determinants of positive thinking and happiness. *Epidemiologia e Psichiatria Sociale*, 15, 30–43.
- Cheng, H. & Furnham, A. (2003). Personality, self-esteem, and demographic predictors of happiness and depression. *Personality and Individual Differences*, 34, 921–942.
- Chubb, N. H., Fertman, C. I. & Ross, J. L. (1997). Adolescent self-esteem and locus of control: A longitudinal study of gender and age differences. *Adolescence*, 32, 113–129.
- Costa, P. T. & McCrae, R. R. (1980). Influence of extraversion and neuroticism on subjective well-being: Happy and unhappy people. *Journal of Personality and Social Psychology*, 152, 668–678.

- Costa, P. T., Jr. & McCrae, R. R. (1992). *NEO Personality Inventory–Revised (NEO-PI-R) and NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI) professional manual*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Cummins, R. A. (2000). Personal income and subjective well-being: A review. *Journal of Happiness Studies, 1*, 133–158.
- Čolović, P., Smederevac, S. i Mitrović, D. (2014). Velikih pet plus dva: validacija skraćene verzije. *Primenjena psihologija, 7*(dodatak), 227–254.
- David, J. P., Green, P. J., Martin, R. & Suls, J. (1997). Differential roles of neuroticism, extraversion, and event desirability for mood in daily life: An integrative model of top-down and bottom-up influences. *Journal of Personality and Social Psychology, 73*, 149–159.
- DeNeve, K. M. & Cooper, H. (1998). The happy personality: A meta-analysis of 137 personality traits and subjective well-being. *Psychological Bulletin, 124*, 197–229.
- Diener, E. (2000). Subjective well-being: The science of happiness, and a proposal for a national index. *American Psychologist, 55*, 34–43.
- Diener, E. i Rahtz, D. R. (2000). Advances in quality of life theory and research. *Social indicators research series, Vol. 4*. Boston: Kluwer Academic Publishers.
- Džinović, V., Đević, R. i Đerić, I. (2013). Percepcije nastavnika o sopstvenoj inicijativnosti: kolektivna inicijativa spram lične inicijative. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja, 45*(2), 282–297.
- Dinić, B. i Smederevac, S. (2012). Pozicija agresivnosti u zajedničkom prostoru PEN modela i modela Velikih pet plus dva. *Psihologija, 45*(3), 295–310. DOI: 10.2298/PSII1203295D
- Eid, M. & Diener, E. (2004). Global judgments of subjective well-being: Situational variability and long-term stability. *Social Indicators Research, 65*, 245–277.
- Erol, R., Y. & Orth, U. (2011). Self-esteem development from age 14 to 30 years: A longitudinal study. *Journal of Personality, 101*(3), 607–619.
- Fagbohunge, O. B. & Jayeoba, F. I. (2012). Locus of control, gender and entrepreneurial ability. *British Journal of Arts and Social Science, 11*(1), 74–85.
- Freund, R. J. & Littell, R. C. (2000). *SAS system for regression* (3rd Edition). Cary, NC: SAS Institute.
- Garrity, R. D. & Demick, J. (2001). Relations among personality traits, mood states, and driving behaviors. *Journal of Adult Development, 8*, 109–118.
- Gilligan, T. D. & Huebner, E. S. (2002). Multidimensional life satisfaction reports of adolescents a multitrait-multimethod study. *Personality and Individual Differences, 32*, 1149–1155.
- Grahovac, B. (2011). Relacije koncepta rigidnosti sa dimenzijama ličnosti merenih upitnikom velikih pet plus dva (VP +2). *Primenjena psihologija, 14*(1), 53–67.
- Grossman, F. K., Anderson, L., Sakurai, M., Finnin, L., Fox, M. & Beinashowitz, J. (1990). *Risk and resilience in young adolescents. Resilient Adolescent Project*. Boston: Boston University & Quincy Public School.
- Harris, J. A. & Lucia, A. (2003). The relationship between self-report mood and personality. *Personality and Individual Differences, 35*, 1903–1909.
- Hayes, N. & Joseph, S. (2003). Big 5 correlates of three measures of subjective well-being. *Personality and Individual Differences, 34*, 723–727.
- Headey, B. & Wearing, A. (1989). Personality, life events, and subjective well-being: Toward a dynamic equilibrium model. *Journal of Personality and Social Psychology, 57*, 731–739.
- Heatherton, T. F. & Wyland, C. L. (2003). Why do people have self-esteem? *Psychological Inquiry, 14*(1), 38–41.
- Hills, P. & Argyle, M. (2001). Emotional stability as a major dimension of happiness. *Personality and Individual Differences, 31*, 1357–1364.
- Joiner, T. E. & Schmidt, N. B. (1995). Dimensions of perfectionism, life stress, and depressed and anxious symptoms: Prospective support for diathesis-stress but not specific vul-

- nerability among male undergraduates. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 14, 165–183.
- Joiner, T. E. & Wagner, K. D. (1995). Attributional style and depression in children and adolescents: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, 15, 777–798.
- Jovanović, V. (2010). Validacija kratke skale subjektivnog blagostanja. *Primenjena psihologija*, 2, 175–190.
- Jovanović, V. (2016). *Psihologija subjektivnog blagostanja*. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Jovanović, V. i Novović, Z. (2008). Kratka skala subjektivnog blagostanja – novi instrument za procenu pozitivnog mentalnog zdravlja. *Primenjena psihologija*, 1(1–2), 77–94.
- Kasilingman, S. & Sudha, S. (2010). Influence of locus of control on investment behaviour of individual investor. *The Indian Journal of Management*, 3, 17–25.
- Keyes, C. L. M. (2005). Mental illness and/or mental health? Investigating axioms of the complete state model of health. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 73(3), 539–548.
- Krupić, D. i Ručević, S. (2015). Faktorska struktura i validacija upitnika Dimenzionalna procjena osobina ličnosti (DiPOL) za adolescente. *Psihologijske teme*, 24(3), 347–367.
- Larsen, R. & Eid, M. (2008). Ed Diener and the science of subjective well-being. In M. Eid & R. Larsen (Eds.), *The Science of Subjective Well-Being*. New York: Guilford Publications.
- Lucas, R. E. & Baird, B. M. (2004). Extraversion and emotional reactivity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 86, 473–485.
- Lucas, R. E. & Diener, E. (2010). Subjective well-being. In M. Lewis, J. M. Haviland-Jones & L. Feldman Barrett (Eds.), *Handbook of emotions* (pp. 471–484). New York: The Guilford Press.
- Lucas, R. E. & Fujita, F. (2000). Factors influencing the relation between extraversion and pleasant affect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79, 1039–1056.
- Lynch, S., Hurford, D. P. & Cole, A. (2002). Parental enabling attitudes and locus of control of at-risk and honors students. *Adolescence*, 147(37), 527–550.
- Marić, M. (2010). Osobine ličnosti, životni događaji i anksioznost adolescenata. *Primenjena psihologija*, 3(1), 39–57.
- Marić, M. (2013). *Mentalno zdravlje*. Sombor: Univerzitet u Novom Sadu, Pedagoški fakultet Sombor.
- Marić, M. i Novović, Z. (2010). Činioci koji doprinose pojavi disforičnih reakcija u adolescenciji. *Pedagoška stvarnost*, 56(3–4), 317–325.
- Matzler, K., Renzl, B., Mooradian, T., von Krogh, G. & Mueller, J. (2011). Personality traits, affective commitment, documentation of knowledge and knowledge sharing. *The International Journal of Human Resource Management*, 22(2), 296–310.
- McCrae, R. R. & Costa, P. T. (1991). Adding liebe und arbeit: The full five-factor model and well-being. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 17, 227–232.
- McCullough, G., Huebner, E. S. & Laughlin, J. E. (2000). Life events, self-concept, and adolescents' positive subjective well-being. *Psychology in the Schools*, 37, 281–290.
- Mihčić, V., Šakotić-Kurbalija, J. i Franceško, M. (2005). Motiv postignuća i locus kontrole kao motivacioni faktori evropskog identiteta. *Psihologija*, 38(4), 445–459.
- Milovanović, R. i Kopas-Vukašinović, E. (2014). Percepcije kreativnosti i kreativni potencijali budućih učitelja i vaspitača. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, 46(1), 181–199.
- Mirović, T. i Bogunović, B. (2013). Muzičko obrazovanje i mentalno zdravlje studenata muzike. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, 45(2), 445–463.
- Mitrović, M., Hadži Pešić, M. i Mitić, P. (2013). Strategije suočavanja sa stresom i subjektivno blagostanje studenata. *Nastava i vaspitanje*, 2, 318–330.
- Morry, M. M. (2003). Perceived locus of control and satisfaction in same-sex friendships. *Personal Relationships*, 10(4), 495–509.

- Morton, T. L. & Mann, B. J. (1998). The relationship between parental controlling behavior and perceptions of control of preadolescent children and adolescents. *Journal of Genetic Psychology, 159*(4), 477–491.
- Novović, Z., Kosanović, B., Biro, M. i Smederevac, S. (2001). Veza između atribucionog stila, anksioznosti i depresije. *Psihologija, 1–2*, 139–154.
- Novović, Z., Mihić, Lj., Tovilović, S. & Jovanović, V. (2008). Relations among positive and negative affect, dysphoria and anxiety. *Psihologija, 4*, 413–433.
- Obradović, B. i Dinić, B. (2010). Personality traits, sex and age as predictors for health risky behavior. *Primenjena psihologija, 3*(2), 137–153.
- Padhy, M., Rana, S. & Mishra, M. (2011). Self-esteem and subjective well-being: Correlates of academic achievement of students. *Research Journal of Social Science & Management, 1*, 148–156.
- Pearlin, L. I. & Schooler, C. (1978). The structure of coping. *Journal Health & Social Behavior, 18*, 2–21.
- Popov, S., Latovljević, M. & Nedić, A. (2015). Sindrom izgaranja kod zdravstvenih i prosvetnih radnika: uloga situacionih i individualnih faktora. *Psihološka istraživanja, 18*(1), 5–22.
- Randelović, D. i Minić, J. (2012). Prediktori zadovoljstva životom kod studenata. *Engrami, 34*(1), 59–68.
- Randelović, K., Stojiljković, S. i Milojević, M. (2013). Personalni faktori sindroma izgaranja kod nastavnika u okviru teorije samoodređenja. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja, 45*(2), 260–281.
- Robins, R. W., Hendin, H. M. & Trzesniewski, K. H. (2001). Measuring global self-esteem: Construct validation of a single item measure and the Rosenberg Self-Esteem Scale. *Personality and Social Psychology Bulletin, 27*, 151–161.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton: Princeton.
- Rosenberg, M. (1979). *Conceiving the self*. New York: Basic Books.
- Rotter, J. B. (1979). Some problems and misconceptions related to the construct of the internal versus external control of reinforcement. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 43*(1), 56–67.
- Sakač, M. i Mladenović, U. (2005). Školsko postignuće učenika i struktura internog loka kontrole. U M. Franceško i M. Zotović (ur.), *Ličnost u višekulturnom društvu 5 – Psihosocijalni aspekti društvene tranzicije u Srbiji* (str. 106–114). Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Schimmack, U. (2008). The structure of subjective well-being. In M. Eid & R. J. Larsen (Eds.) *The science of subjective well-being* (pp. 97–124). New York: Guilford Press.
- Schimmack, U., Oishi, S., Furr, B. M. & Funder, D. C. (2004). Personality and life satisfaction: A facet level analysis. *Personality and Social Psychology Bulletin, 30*, 1062–1075.
- Schimmack, U., Schupp, J. & Wagner, G. G. (2008). The influence of environment and personality on the affective and cognitive component of subjective well-being. *Social Indicators Research, 89*, 41–60.
- Seligman, M. E. P. & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist, 55*, 5–14.
- Simić, N. (2015). Motivacija za izbor profesije nastavnika – perspektiva budućih nastavnika, pripravnika i iskusnih predmetnih nastavnika. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja, 47*(2), 199–221.
- Smederevac, S., Mitrović, D. i Čolović, P. (2010). *Velikih pet plus dva: primena i interpretacija*. Beograd: Centar za primenjenu psihologiju.
- Stanković-Dorđević, M. (2012). Empatičnost zdravstvenih i prosvetnih radnika. U S. Stojiljković, J. Todorović i G. Đigić (ur.), *Ličnost i vaspitno-obrazovni rad* (str. 47–62). Niš: Filozofski fakultet.
- Steel, P., Schmidt, J. & Shultz, J. (2008). Refining the relationship between personality and subjective well-being. *Psychological Bulletin, 134*, 138–161.

- Stojiljković, S. (2014). *Psihološke karakteristike nastavnika*. Niš: Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu.
- Stojiljković, S., Todorović, D. i Todorović, J. (2010). Perfectionism, self-esteem and symptoms of depression in Serbian and Macedonian students. *Bulgarian Journal of Psychology, 1-4*, 883–889.
- Šteh, B., Kalin, J. i Mažgon, J. (2014). The role and responsibility of teachers and students in university studies: A comparative analysis of the views expressed by pedagogy students. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja, 46(1)*, 50–68.
- Tadić, A., Maksimović, A. i Mrvoš, I. (2016). Vaspitni koncept studenata Učiteljskog fakulteta. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja, 48(2)*, 247–263.
- Todorović, J., Stojiljković, S. i Arnaudova, V. (2010). Samopoštovanje i simptomi depresivnosti kod srpskih i makednoskih studenata. U S. Stojiljković, T. Stefanović-Stanojević i Z. Marković (ur.), *Zbornik radova Obrazovanje, ličnost i rad* (str. 5–20). Niš: Filozofski fakultet.
- Todorović, D., Zlatanović, Lj., Stojiljković, S. i Todorović, J. (2009). Povezanost perfekcionizma sa samopoštovanjem i depresivnošću kod studenata. *Godišnjak za psihologiju, 6(8)*, 173–185.
- Trzesniewski, K. H., Donnellan, M. B., Moffitt, T. E., Robins, R. W., Poulton, R. & Caspi, A. (2006). Low self-esteem during adolescence predicts poor health, criminal behavior, and limited economic prospects during adulthood. *Developmental Psychology, 42*, 381–390.
- Tubić, T. i Đorđić, V. (2015). Age and gender effects on global self-worth and domain-specific self-perceptions in youth. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja, 47(1)*, 41–61.
- Utsey, S. O., Giesbrecht, N., Hook, J. & Stanard, P. M. (2008). Cultural, sociofamilial, and psychological resources that inhibit psychological distress in African Americans exposed to stressful life events and race-related stress. *Journal of Counseling Psychology, 55*, 49–62.
- Vasić, A., Šarčević, D. i Trogrić, A. (2011). Zadovoljstvo životom u Srbiji. *Primenjena psihologija, 2*, 151–177.
- Watson, D., Suls, J. & Haig, J. (2002). Global self-esteem in relation to structural models of personality and affectivity. *Journal of Personality and Social Psychology, 83*, 185–197.
- Zhang, R. P. & Tsingan, L. (2013). Extraversion and neuroticism mediate associations between openness, conscientiousness, and agreeableness and affective well-being. *Journal of Happiness Studies, 15(6)*, 1377–1388.
- Zotović, M. (2005). PTSP i depresivnost posle NATO bombardovanja – činioci individualnih razlika u reagovanju na stres. *Psihologija, 38(1)*, 93–109.

Примљено 9.9.2017; привхваћено за штампу 30.1.2018.

PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS AS THE PREDICTORS
OF SUBJECTIVE WELL-BEING IN FUTURE CLASS
AND PRESCHOOL TEACHERS

Marija Sakač and Mia Marić

Faculty of Education in Sombor, University of Novi Sad, Serbia

Abstract

Psychological well-being is a significant determinant of mental health and success in profession of future class and preschool teachers. Hence, it is extremely important to investigate the individual factors that contribute to it. The aim of this research is to determine the contribution of personality traits, self-esteem and the locus of control in predicting the degree of subjective well-being in future class and preschool teachers. The sample included 418 students. The following instruments were used in the research: the Short Subjective Well-being Scale (KSB), the Big Five Plus Two questionnaire (VP+2), Rosenberg's Self-Esteem Scale and the Scale for Measuring the Locus of Control (LOK IM-2). The results indicate that all three investigated categories of individual factors significantly predict the affective (64% of variance explained) and cognitive component (51% of variance explained) of subjective well-being, whereby personality traits proved to be the most important predictors. Neuroticism and extraversion contribute most to positive affectivity ($H\beta=-0,801$; $E\beta=-0,794$) and a positive attitude towards life ($H\beta=-0,701$; $E\beta=-0,736$). The educational implications refer to the possibilities of encouraging and developing those individual personality traits that significantly contribute to subjective well-being of future class and preschool teachers. In this way, we can also contribute to their mental health, which is the necessary precondition of the accomplishment of educational work.

Key words: personality traits, self-esteem, locus of control, subjective well-being, students of teaching faculties.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ КАК ПРЕДИКТОРЫ
ПОЛОЖИТЕЛЬНОГО СУБЪЕКТИВНОГО САМОЧУВСТВИЯ
БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ И ВОСПИТАТЕЛЕЙ

Марија Сакач и Миа Марић

Университет в Нови-Саде, Педагогический факультет в Сомборе, Сербия

Аннотация

Положительное психологическое самочувствие представляет важную составляющую психического здоровья и успеха в профессии будущих учителей и воспитателей, поэтому исключительно важно исследовать индивидуальные факторы, содействующие его становлению и развитию. Цель предлагаемого исследования – выявление содействия черт личности, самоуважения и локуса контроля антиципации степени положительного субъективного самочувствия будущих учителей и воспитателей. Исследование было проведено на корпусе 418 студентов. В исследовании были использованы следующие инструменты: Краткая шкала субъективного самочувствия (КСС), вопросник Большие пять плюс два (БП+2), шкала самоуважения Розенбергера и Шкала для измерения локуса контроля (ЛОК ИМ-2). Результаты показали, что все три исследованных категории индивидуальных факторов в значительной степени антиципируют аффективную (64% варианты) и когнитивную составляющую (51% варианты) субъективного самочувствия, причем черты личности явились наиболее значимыми предикторами. Неуротицизм и экстраверсия в наибольшей степени содействуют положительному аффективитету ($H\beta=-0,801$; $E\beta=-0,794$) и положительному отношению к жизни ($H\beta=-0,701$; $E\beta=-0,736$). Педагогические выводы касаются возможностей поощрения и развития индивидуальных особенностей личности, в значительной степени содействующих положительному субъективному самочувствию будущих учителей и воспитателей. Таким образом мы содействуем и их психическому здоровью, которое является необходимым условием реализации воспитательно-образовательной работы.

Ключевые слова: черты личности, самоуважение, локус контроля, субъективное самочувствие, студенты педагогических вузов.